

Meedoen in de samenleving 2008 - 2018

Update kerncijfers Participatiemonitor

Jill Knapen
Alexander Haarmann
Rosa Grosscurt
Hennie Boeije

NIVEL
Kennis voor betere zorg

Het Nivel levert kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Met onze kennis dragen we bij aan het continu verbeteren en vernieuwen van de gezondheidszorg. We vinden het belangrijk dat mensen in staat zijn om deel te nemen aan de samenleving. Ons onderzoek draait uiteindelijk om de vraag hoe we de zorg voor de patiënt kunnen verbeteren. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar, dat is statutair vastgelegd.

Juli 2020

030 272 97 00

nivel@nivel.nl

www.nivel.nl

© 2020 Nivel, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Gegevens uit deze uitgave mogen worden overgenomen onder vermelding van Nivel en de naam van de publicatie. Ook het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoud

Toelichting op de cijfers	4
Samenvatting ontwikkelingen in participatie 2008 – 2018	5
1 Participatie van doelgroepen op negen deelgebieden in 2018	7
2 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking	8
2.1 Ontwikkelingen in de tijd in participatie van mensen met een lichamelijke beperking	8
2.2 Verschillen tussen subgroepen in totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking	9
2.3 Verschillen in de tijd in deelgebieden van participatie van mensen met een lichamelijke beperking	9
3 Participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking	13
3.1 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van mensen met een verstandelijke beperking	13
3.2 Verschillen tussen subgroepen in totale participatie van mensen met een verstandelijke beperking	13
3.3 Verschillen in de tijd in deelgebieden van participatie van mensen met een verstandelijke beperking	14
4 Participatie van ouderen	16
4.1 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van ouderen	16
4.2 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van ouderen	16
4.3 Ontwikkelingen in de tijd in deelgebieden van participatie van ouderen	17
5 Participatie van de algemene bevolking	20
5.1 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van de algemene bevolking	20
5.2 Verschillen tussen subgroepen in totale participatie van de algemene bevolking	21
5.3 Ontwikkelingen in de tijd in deelgebieden van participatie van de algemene bevolking	21

Toelichting op de cijfers

Maatschappelijke participatie betekent actief kunnen meedoen in de samenleving en is belangrijk voor welbevinden en kwaliteit van leven. Het Nivel meet met de Participatiemonitor sinds 2008 hoe mensen feitelijk participeren en wat hun behoeften zijn in hun deelname aan de maatschappij. We doen dit met longitudinaal vragenlijstonderzoek bij landelijk representatieve panels van mensen met een lichamelijke beperking, mensen met een verstandelijke beperking en naasten, bij ouderen en de algemene bevolking. In 2018 is de laatste Participatiemonitor verschenen met cijfers over de participatie van mensen met beperkingen en ouderen in Nederland, over de periode 2008-2016. Deze rapportage bevat een update van de kerncijfers uit de monitor van het jaar 2018. We rapporteren over de maatschappelijke participatie van mensen met een beperking, ouderen en de algemene bevolking in Nederland in de periode 2008-2018 (mensen met beperkingen) en 2009-2018 (ouderen en de algemene bevolking). We geven eerst de stand van zaken eind 2018 (paragraaf 1), daarna volgen toelichtende paragrafen met cijfers per doelgroep (paragrafen 2 t/m 5).

Deze rapportage bevat cijfers over participatie per deelgebied en cijfers over de ‘totale’ participatie. Een methodische verantwoording staat in de laatste Participatiemonitor.¹ Onderstaande vier punten dienen als toelichting bij het lezen van deze rapportage:

1. De cijfers per deelgebied bevatten schattingen voor de betreffende populatie in Nederland. In de toelichtende tabellen staat tevens een 95% betrouwbaarheidsinterval (BI) vermeld. Een betrouwbaarheidsinterval geeft aan tussen welke waarden het werkelijke percentage ligt en zegt iets over de nauwkeurigheid van de schatting.
2. De ‘totale’ participatie bestaat uit een optelsom van de participatie op de verschillende deelgebieden. Deze deelgebieden wegen allemaal even zwaar mee bij de berekening van het cijfer voor de ‘totale’ participatie.
3. Ontwikkelingen in de totale participatie worden weergegeven met participatie-indexcijfers. De participatie-indexcijfers geven schattingen weer voor de *relatieve* ontwikkeling van de totale participatie.
4. Om te kijken of er sprake is van een daadwerkelijke toe- of afname in participatie, zijn statistische toetsen toegepast. Hierbij wordt rekening gehouden met een bepaalde onzekerheidsmarge. In de tabellen staat daarom altijd aangegeven of er sprake is van een daadwerkelijke toe- of afname in participatie. Tenzij anders vermeld, gaat het daarom om een statistisch significante, met een grote waarschijnlijkheid grenzende verandering op het niveau van $p < .01$ als we in de tekst over een toe- of afname rapporteren.
5. In de trendanalyse toetsen we op verschillen voor twee verschillende tijdperiodes: één over de lange termijn (2008-2018) en één over een kortere tijdsperiode van de laatste vier jaar (2015-2018). Voor beide toetsen we of er sprake is van een lineaire trend op het niveau van $p < .01$.

---

¹ Van Hees, S., Oldenkamp, M., de Putter, I., van der Hoek, L., Boeije, H. Participatiemonitor 2008-2016: Deelname aan de samenleving van mensen met een beperking en ouderen. Utrecht: Nivel, 2018.

Samenvatting ontwikkelingen in participatie 2008 – 2018

Kernbevindingen participatie 2008-2018

- De ernst van de beperking speelt een rol in de participatie van mensen met een lichamelijke beperking en mensen met een verstandelijke beperking: degenen met een ernstigere beperking participeren minder.
- Mensen in Nederland gaan vaker uit naar een restaurant of café. Ouderen en mensen met een lichamelijke beperking blijven niet achter bij deze ontwikkeling; ook zij gaan vaker uit.
- Al enkele jaren zien we bij ouderen en in de algemene bevolking dat zij minder vaak deelnemen aan verenigingsactiviteiten. Dit jaar is deze afname ook zichtbaar bij mensen met een lichamelijke beperking.
- In de periode 2015-2018 zijn ouderen meer gaan meedoen in de samenleving.
- Mensen met een verstandelijke beperking gaan vaker naar dagbesteding. Dit gaat ten koste van het percentage mensen binnen deze groep dat betaald werk doet.

Bij de groep mensen met een lichamelijke beperking zien we verschillende ontwikkelingen (zie paragraaf 2). Het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet, is gestegen in de periode 2008-2018. Ook is er vergeleken met voorgaande jaren een toename in het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat tenminste maandelijks uitgaansgelegenheden bezoekt, zoals een café, restaurant of museum. Het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen is echter gedaald tussen 2008 en 2018, net als het percentage mensen dat tenminste maandelijks deelneemt aan een verenigingsactiviteit. Een optelsom van alle ontwikkelingen maakt dat voor de gehele groep mensen met een lichamelijke beperking de totale participatie niet is toe- of afgenomen over de periode 2008-2018 en ook niet is toe- of afgenomen over de periode 2015-2018.

Ook de totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking is in de periode 2008-2018 niet toe- of afgenomen (zie paragraaf 3). Wel zijn mensen met een lichte verstandelijke beperking minder gaan participeren. Kijkend naar de verschillende deelgebieden van participatie zien we dat het percentage mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking dat in een woonwijk woont, is afgenomen. Ook het percentage mensen dat (on)betaald werk doet, is afgenomen in de periode 2008-2018. Er is echter ook een toename in het percentage mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking dat naar een dagactiviteitencentrum gaat of (on)betaald werk doet. Dit impliceert dat met name het percentage mensen dat naar een activiteitencentrum gaat is toegenomen, en niet het percentage mensen dat (on)betaald werk doet.

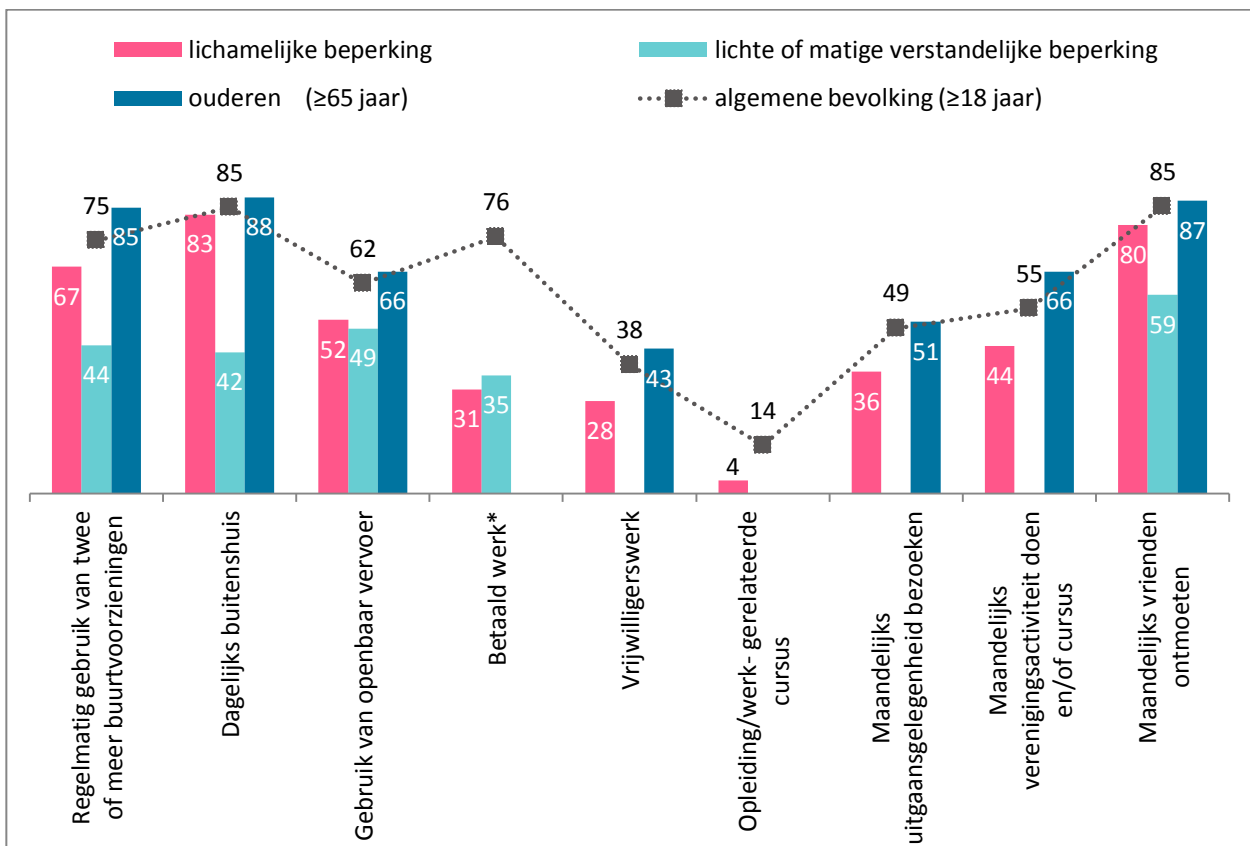
De totale participatie van ouderen (≥65 jaar) is niet toe- of afgenomen in de periode 2009-2018 (zie paragraaf 4). In de periode 2015-2018 is er wel sprake van een toename in de totale participatie van ouderen. Deze toename zien we bij ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar, mannen en ouderen die alleen wonen. Op de verschillende deelgebieden van participatie zien we dat minder ouderen in de periode 2009-2018 regelmatig gebruik zijn gaan maken van buurtvoorzieningen en dat minder ouderen maandelijks zijn gaan deelnemen aan een verenigingsactiviteit. Wel zijn er meer ouderen die regelmatig uitgaansgelegenheden zijn gaan bezoeken; deze vorm van participatie is toegenomen in zowel de periode 2009-2018 als de periode 2015-2018.

De bovenstaande ontwikkelingen in de deelgebieden van participatie zien we gedeeltelijk terug in de algemene bevolking (zie paragraaf 5). Ook in de algemene bevolking zijn minder mensen regelmatig buurtvoorzieningen gaan gebruiken (bank, postkantoor of pinautomaat, bibliotheek en brievenbus) en nemen minder mensen deel aan een verenigingsactiviteit. In het gebruik van winkels in de buurt, het buurthuis en parken is bij de meeste doelgroepen geen afname te zien. De toename in het tenminste maandelijks bezoeken van uitgaansgelegenheden zien we bij de algemene bevolking terug in de periode 2015-2018. De overige ontwikkelingen in participatie van mensen met een beperking zien we niet terug bij de algemene bevolking: de toename van het percentage mensen met lichamelijke beperking dat vrijwilligerswerk doet (2008-2018) en de afname van het percentage mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking dat (on)betaald werk doet (2008-2018). Tot slot is er in de algemene bevolking een daling in het aandeel mensen dat maandelijks vrienden ontmoet in de periode 2009-2015. Hierin is ook een daling bij mensen met een lichamelijke beperking in de periode 2015-2018.

1 Participatie van doelgroepen op negen deelgebieden in 2018

Figuur 1.1 geeft inzicht in de participatie van mensen met beperkingen, ouderen en de algemene bevolking op negen deelgebieden in 2018. Het overkoepelende beeld dat uit deze figuur naar voren komt is in 2018 hetzelfde als in de jaren ervoor: op alle deelgebieden van participatie zijn er verschillen tussen mensen met beperkingen en de algemene bevolking. Vooral op het gebied van betaald werk zijn de verschillen groot. Over het algemeen is de participatie van mensen met een lichamelijke beperking en van mensen met een verstandelijke beperking op alle gebieden lager dan in de algemene bevolking. De participatie van ouderen (≥65 jaar) is vergelijkbaar met die van de algemene bevolking (met uitzondering van betaald werk en opleiding, deze deelgebieden worden niet gerapporteerd voor ouderen).

Figuur 1.1 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking, lichte of matige verstandelijke beperking, ouderen (≥65 jaar) en de algemene bevolking in 2018 (percentages)[#]

De cijfers zijn berekend op basis van de samenstelling van de betreffende groep in Nederland (op basis van o.a. leeftijd, geslacht, opleiding). Om de algemene bevolking als referentiegroep goed zichtbaar te maken in de figuur, wordt een stippelijntje weergegeven tussen de percentages.

* Bij mensen met een lichamelijke beperking en de algemene bevolking gaat het om betaald werk ≥12 uur per week en zijn mensen van 65 jaar en ouder niet meegenomen in dit cijfer. Bij mensen met een verstandelijke beperking gaat het om betaald en onbetaald werk, ongeacht het aantal uur per week, en zijn ook mensen van 65 jaar en ouder in dit cijfer meegenomen.

2 Participatie van mensen met een lichamelijke beperking

2.1 Ontwikkelingen in de tijd in participatie van mensen met een lichamelijke beperking

De totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking bestaat uit een optelsom van negen verschillende deelgebieden van participatie (zie Tabel 2.3 voor de deelgebieden). In Tabel 2.1 zijn de ontwikkelingen in de participatie-indexcijfers te zien (*relatieve* ontwikkeling van de totale participatie over de tijd). Over de periode 2008-2018 is de totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking niet toe- of afgenomen, en ook in de afgelopen vier jaar (2015-2018) is er geen sprake van een toe- of afname. Dit geldt voor de totale groep mensen met een lichamelijke beperking, en ook voor de subgroepen die we onderscheiden.

Tabel 2.1 De ontwikkeling in de tijd van de totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking over de periode 2008-2018 en 2015-2018 (participatie-indexcijfers)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008-2018: Toe- of afname? (p<0,01)	2015-2018 Toe- of afname? (p<0,01)
Totale groep	104	104	103	104	107	104	106	103	106	100	104	Geen	Geen
Leeftijd													
15-39 jaar	114	117	115	121	120	114	115	112	113	99	104	Geen	Geen
40-64 jaar	108	105	105	105	109	106	106	105	110	102	107	Geen	Geen
≥ 65 jaar	94	98	98	96	101	98	102	98	98	99	99	Geen	Geen
Geslacht													
Man	100	101	98	100	102	101	102	98	99	93	96	Geen	Geen
Vrouw	106	106	106	106	110	105	108	106	109	104	107	Geen	Geen
Opleidingsniveau													
Laag	94	97	98	97	100	97	99	96	98	91	96	Geen	Geen
Middelbaar	109	109	104	106	109	105	106	104	109	105	106	Geen	Geen
Hoog	121	118	121	122	126	123	125	124	124	120	121	Geen	Geen
Ernst van de beperking													
Licht	112	114	111	113	118	115	116	114	117	111	113	Geen	Geen
Matig	99	100	100	99	100	95	101	98	99	94	97	Geen	Geen
Ernstig	80	79	83	79	84	80	77	74	76	73	84	Geen	Geen
Huishouden													
Eenpersoons	103	104	104	106	108	107	106	106	107	104	108	Geen	Geen
Meerpersoons	104	105	103	103	107	103	105	102	105	99	102	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2006 (=100). Omdat getoetst wordt voor de periode 2008-2018, worden cijfers vanaf het jaar 2008 weergegeven.

2.2 Verschillen tussen subgroepen in totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking

De totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking verschilt naar achtergrondkenmerken (Tabel 2.2, participatie-indexcijfers). In 2018 participeerden mensen met een lichamelijke beperking van 65 jaar en ouder significant minder dan mensen met een lichamelijke beperking in de leeftijd van 40-64 jaar. Ook participeerden mannen met een lichamelijke beperking minder dan vrouwen met een lichamelijke beperking. Mensen met een lichamelijke beperking met een laag opleidingsniveau participeerden significant minder dan degenen met een hoog opleidingsniveau, en mensen met een middelbaar opleidingsniveau participeerden minder dan mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau. Ook de ernst van de lichamelijke beperking speelt een rol: mensen met een lichte lichamelijke beperking participeerden het meest, gevolgd door mensen met een matige lichamelijke beperking. Mensen met een ernstige lichamelijke beperking participeerden het minst.

Tabel 2.2 De totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking over de periode 2008-2018: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totale groep	104	104	103	104	107	104	106	103	106	100	104
Leeftijd											
15-39 jaar	114	117*	115*	121*	120	114	115	112	113	99	104
40-64 jaar (referentie)	108	105	105	105	109	106	106	105	110	102	107
≥ 65 jaar	94*	98*	98*	96*	101*	98*	102	98*	98*	99	99*
Geslacht											
Man	100*	101*	98*	100*	102*	101	102*	98*	99*	93*	96*
Vrouw (referentie)	106	106	106	106	110	105	108	106	109	104	107
Opleidingsniveau											
Laag (referentie)	94	97	98	97	100	97	99	96	98	91	96
Middelbaar	109*	109*	104*	106*	109*	105*	106*	104*	109*	105*	106*
Hoog	121*	118*	121*	122*	126*	123*	125*	124*	124*	120*	121*
Ernst van de beperking											
Licht (referentie)	112	114	111	113	118	115	116	114	117	111	113
Matig	99*	100*	100*	99*	100*	95*	101*	98*	99*	94*	97*
Ernstig	80*	79*	83*	79*	84*	80*	77*	74*	76*	73*	84*
Huishouden											
Eenpersoons	103	104	104	106	108	107	106	106	107	104	108
Meerpersoons (referentie)	104	105	103	103	107	103	105	102	105	99	102

*Significant verschil met de referentiegroep ($p < .01$).

2.3 Ontwikkelingen in de tijd in deelgebieden van participatie van mensen met een lichamelijke beperking

In Tabel 2.3 is de ontwikkeling van participatie op de negen deelgebieden van participatie te zien, in percentages en met betrouwbaarheidsinterval. Op verschillende deelgebieden van participatie zijn er veranderingen te zien tussen 2008-2018 en/of 2015-2018.

1. Er is een afname in het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen in de periode 2008-2018. Deze afname is

significant bij alle subgroepen (niet in tabel). Minder mensen maken regelmatig gebruik van de bank, postkantoor of pinautomaat, de bibliotheek en het buurthuis (niet in tabel).

2. De participatie van mensen met een lichamelijke beperking in vrijwilligerswerk is toegenomen in de periode 2008-2018. De toename in vrijwilligerswerk is significant bij bijna alle subgroepen, met uitzondering van de groep mensen met een ernstige lichamelijke beperking, mensen jonger dan 40 jaar met een lichamelijke beperking en mannen met een lichamelijke beperking. Voor deze subgroepen is het percentage dat vrijwilligerswerk doet niet toegenomen in de periode 2008-2018 (niet in tabel).
3. In de periode 2008-2018 is er een toename in het percentage mensen dat tenminste maandelijks uitgaansgelegenheden bezoekt. Een groter aandeel mensen met een lichamelijke beperking bezoekt regelmatig een restaurant of café, terwijl er geen significante toename te zien is in het bezoek aan musea, attracties, bioscoop en theater (niet in tabel). De toename in het bezoeken van uitgaansgelegenheden zien we niet bij alle subgroepen, maar alleen bij mensen van 65 jaar en ouder, vrouwen, mensen met een lichte lichamelijke beperking, mensen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau en zowel mensen woonachtig in een eenpersoonshuishouden als mensen woonachtig in een meerpersoonshuishouden (niet in tabel).
4. Het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat tenminste maandelijks aan een verenigingsactiviteit deelneemt, is afgenomen in de periode 2008-2018. Deze afname is te zien bij mannen, mensen met een ernstige lichamelijke beperking, mensen met een middelbaar opleidingsniveau en mensen die woonachtig zijn in een meerpersoonshuishouden. Bij de overige subgroepen is de afname niet zichtbaar (niet in tabel). Minder mensen met een lichamelijke beperking nemen maandelijks deel aan een religieuze bijeenkomst. Het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat een cursus voor plezier of persoonlijke ontwikkeling volgt is daarentegen gestegen (niet in tabel).
5. In de periode 2015-2018 is er een afname in het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat tenminste maandelijks contact heeft met vrienden. Deze afname is significant bij bijna alle subgroepen, met uitzondering van mensen in de leeftijd van 40-64 jaar, mensen met een ernstige lichamelijke beperking en mensen met een middelbaar en hoog opleidingsniveau. Bij deze subgroepen is het percentage dat tenminste maandelijks contact heeft met vrienden gelijk gebleven (niet in tabel).

Over het algemeen is er geen toe- of afname in participatie in de periode 2008-2018 en de periode 2015-2018 op de overige deelgebieden van participatie (dagelijks buitenshuis, gebruik van openbaar vervoer, betaald werk (≥ 12 uur per week)).

Tabel 2.3 Ontwikkelingen in de participatie per deelgebied van mensen met een lichamelijke beperking over de periode 2008-2018 en 2015-2018
(percentage en betrouwbaarheidsinterval)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008-2018: Toe- of afname? (p<0,01)	2015-2018: Toe- of afname? (p<0,01)
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen ¹	84 (81-86)	81 (79-84)	81 (79-84)	70 (67-73)	73 (69-76)	64 (60-67)	70 (66-73)	67 (63-70)	66 (62-69)	64 (60-68)	67 (63-71)	Afname	Geen
Dagelijks buitenshuis	86 (83-88)	82 (79-84)	82 (79-84)	82 (79-85)	80 (77-83)	83 (80-86)	80 (76-83)	79 (75-82)	83 (79-85)	76 (72-79)	83 (79-86)	Geen	Geen
Gebruik van openbaar vervoer ²	49 (46-53)	47 (44-50)	44 (41-47)	48 (45-51)	53 (50-57)	55 (51-59)	56 (52-60)	51 (48-55)	54 (50-58)	48 (44-53)	52 (47-56)	Geen	Geen
Betaald werk (≥12 uur per week) ³	37 (32-42)	35 (31-40)	38 (34-43)	38 (33-44)	40 (34-46)	34 (28-40)	34 (28-40)	33 (27-39)	29 (24-35)	26 (20-33)	31 (24-39)	Geen	Geen
Vrijwilligerswerk	19 (17-22)	20 (18-23)	19 (17-22)	23 (20-26)	27 (24-30)	26 (23-30)	27 (24-31)	28 (25-31)	27 (24-31)	26 (23-30)	28 (24-32)	Toename	Geen
Opleiding/werkgerelateerde cursus ^{3,4}	6 (4-8)	5 (3-7)	5 (4-8)	6 (4-9)	8 (6-12)	5 (3-9)	7 (4-11)	5 (3-9)	nb	8 (5-13)	4 (2-9)	nb	nb
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	29 (27-32)	31 (28-34)	28 (26-31)	28 (25-31)	29 (26-32)	26 (23-30)	32 (28-35)	33 (29-36)	37 (34-41)	37 (33-42)	36 (32-41)	Toename	Geen
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus volgen	52 (49-55)	53 (50-56)	49 (46-53)	50 (47-54)	51 (47-54)	53 (48-57)	51 (47-54)	48 (44-52)	48 (44-52)	45 (41-49)	44 (39-48)	Afname	Geen
Maandelijks vrienden ontmoeten	81 (79-84)	84 (81-86)	83 (80-85)	86 (83-88)	84 (81-87)	84 (80-86)	84 (81-87)	87 (84-89)	86 (84-89)	82 (78-85)	80 (76-83)	Geen	Afname

- 1 De cijfers fluctueren, mede door vraagwijziging in de jaren 2009 en 2010. Rekening houdend met deze vraagwijziging, concluderen we dat er sprake is van een afname over de periode 2008-2018.
  - 2 In 2009 en 2010 is er een afwijkende vraagstelling, waardoor het percentage lager uitvalt. Hiermee rekening houdend concluderen we dat er geen sprake is van een toe- of afname over de periode 2008-2018. Een extra analyse voor de periode 2011-2018 laat geen significante toe- of afname van het gebruik van het openbaar vervoer zien (niet in tabel).
  - 3 <65 jaar.
  - 4 Er waren in 2016 te weinig mensen met een lichamelijke beperking die een opleiding/werkgerelateerde cursus volgden om een betrouwbaar cijfer te berekenen. Hierdoor is het ook niet mogelijk trends voor 2008-2018 en 2015-2018 te berekenen. De berekende trend voor de jaren 2008-2015 toonde geen significante verandering.
- nb Niet berekend

3 Participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking

3.1 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van mensen met een verstandelijke beperking

De totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking bestaat uit een optelsom van verschillende deelgebieden van participatie (zie Tabel 3.3 voor deze deelgebieden). In Tabel 3.1 zijn de ontwikkelingen in de participatie-indexcijfers te zien (*relatieve* ontwikkeling van de totale participatie over de tijd). Op basis van de gegevens verstrekt door naasten van mensen met een verstandelijke beperking is er voor de totale groep mensen met een licht of matige verstandelijke beperking geen toe- of afname in de totale participatie over de periode 2008-2018. Mensen met een lichte verstandelijke beperking zijn echter wel minder gaan participeren in deze periode. Hoewel voor deze subgroep de afname in de totale participatie significant is, geldt dit net niet voor de afname op de verschillende deelgebieden (niet in tabel). Over de afgelopen vier jaar (2015-2018) is er geen significante toe- of afname in de totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking. Ook voor de verschillende subgroepen zien we geen significante toe- of afname in de totale participatie in de periode 2015-2018.

Tabel 3.1 De ontwikkeling in de tijd in de totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode 2008-2018 en 2015-2018, volgens naasten van mensen met een verstandelijke beperking (participatie-indexcijfers)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008-2018: Toe- of afname? (p<0,01)	2015-2018: Toe- of afname? (p<0,01)
Totale groep	105	102	104	105	105	103	98	97	102	98	102	Geen	Geen
Leeftijd													
15-39 jaar	113	114	115	115	111	104	103	103	109	101	111	Geen	Geen
40-64 jaar	103	96	98	100	103	106	98	96	100	97	97	Geen	Geen
≥ 65 jaar	88	87	97	86	87	84	75	75	82	94	96	Geen	Geen
Geslacht													
Man	105	105	104	107	109	104	98	98	99	99	100	Geen	Geen
Vrouw	105	100	105	103	100	102	97	96	104	97	104	Geen	Geen
Ernst van de beperking													
Licht	123	120	120	121	120	118	109	109	112	109	116	Afname	Geen
Matig	83	81	85	86	86	85	84	83	88	85	86	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2006 (=100). Omdat getoetst wordt voor de periode 2008-2018, worden cijfers vanaf het jaar 2008 weergegeven.

3.2 Verschillen tussen subgroepen in totale participatie van mensen met een verstandelijke beperking

De totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking verschilt naar achtergrondkenmerken (Tabel 3.2). In alle jaren tussen 2008 en 2018 participeerden mensen met een matige verstandelijke beperking minder dan mensen met een lichte verstandelijke beperking. Voor de andere kenmerken zijn de verschillen niet statistisch significant.

Tabel 3.2 De totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode 2008-2018: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers), **volgens naasten** van mensen met een verstandelijke beperking.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totale groep	105	102	104	105	105	103	98	97	102	98	102
Leeftijd											
15-39 jaar	113	114*	115*	115*	111	104	103	103	109	101	111
40-64 jaar (referentie)	103	96	98	100	103	106	98	96	100	97	97
≥ 65 jaar	88	87	97	86	87	84	75*	75	82	94	96
Geslacht											
Man (referentie)	105	105	104	107	109	104	98	98	99	99	100
Vrouw	105	100	105	103	100	102	97	96	104	97	104
Ernst van de beperking											
Licht (referentie)	123	120	120	121	120	118	109	109	112	109	116
Matig	83*	81*	85*	86*	86*	85*	84*	83*	88*	85*	86*

*Significant verschil met de referentiegroep ($p < .01$).

3.3 Verschillen in de tijd in deelgebieden van participatie van mensen met een verstandelijke beperking

In Tabel 3.3 is de ontwikkeling van participatie op de verschillende deelgebieden van participatie te zien, in percentages en met betrouwbaarheidsinterval. Op een aantal deelgebieden van participatie zijn er veranderingen te zien tussen 2008-2018 en/of 2015-2018.

1. In zowel de periode 2008-2018 als de periode 2015-2018 is het percentage mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking dat in een woonwijk woont afgenomen. In beide periodes is deze afname niet zichtbaar bij de verschillende subgroepen die we onderscheiden; de significante afname is alleen te zien in de totale groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (niet in tabel).
2. Het percentage mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking dat naar een activiteiten-centrum gaat of (on)betaald werk doet, is toegenomen in de periode 2008-2018. We zien deze toename niet terug bij de verschillende subgroepen; er is alleen sprake van een significante toename wanneer naar de totale groep mensen met een verstandelijke beperking wordt gekeken (niet in tabel). Hoewel het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat naar een dagactiviteitencentrum gaat of (on)betaald werk doet tussen 2008 en 2018 is toegenomen, is er een afname te zien wanneer we alleen naar (on)betaald werk kijken. Dit impliceert dat met name het percentage mensen dat naar een dagactiviteitencentrum gaat is toegenomen. De afname in (on)betaald werk zien we alleen terug in de subgroep van mannen met een verstandelijke beperking (niet in tabel).

Op de overige deelgebieden is er geen toe- of afname in de participatie in de periode 2008-2018 en de periode 2015-2018.

Tabel 3.3 Ontwikkelingen in de participatie per deelgebied van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode

2008-2018 en 2015-2018, volgens naasten van mensen met een verstandelijke beperking (percentage en betrouwbaarheidsinterval)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008-2018: Toe- of afname? ($p < 0,01$)	2015-2018: Toe- of afname? ($p < 0,01$)
Maakt regelmatig gebruik van minimaal twee buurtvoorzieningen	47 (41-54)	39 (33-46)	47 (41-52)	40 (34-46)	43 (38-49)	36 (30-43)	39 (33-45)	38 (32-44)	40 (34-46)	43 (37-50)	44 (38-51)	Geen	Geen
Woont in een woonwijk	88 (82-92)	88 (82-92)	87 (82-90)	84 (80-88)	86 (81-90)	87 (81-91)	84 (79-88)	85 (79-89)	84 (78-88)	80 (74-85)	78 (71-83)	Afname	Afname
Woont in een woonwijk, zonder andere mensen met een verstandelijke beperking	32 (26-39)	32 (26-39)	32 (27-38)	35 (29-40)	33 (28-39)	33 (27-40)	35 (29-41)	33 (27-40)	33 (27-40)	31 (25-38)	31 (25-39)	Geen	Geen
Komt dagelijks buitenshuis in buurt of regio	48 (42-54)	45 (39-51)	46 (40-51)	43 (37-49)	46 (40-52)	45 (39-52)	43 (37-50)	38 (32-44)	45 (39-51)	42 (36-49)	42 (36-49)	Geen	Geen
Maakt weleens gebruik van het openbaar vervoer	42 (36-48)	42 (36-48)	44 (39-49)	49 (43-55)	46 (40-51)	46 (40-53)	44 (38-50)	43 (37-49)	44 (38-50)	43 (37-49)	49 (43-56)	Geen	Geen
Gaat naar activiteitscentrum of doet (on)betaald werk	94 (91-96)	92 (88-95)	93 (89-95)	93 (89-96)	95 (92-97)	96 (92-98)	93 (89-96)	95 (91-97)	97 (94-99)	98 (95-99)	96 (93-98)	Toename	Geen
Doet (on)betaald werk	42 (35-49)	44 (38-51)	44 (38-50)	40 (34-47)	35 (30-41)	40 (33-48)	36 (30-42)	34 (28-40)	35 (29-41)	36 (29-43)	35 (28-41)	Afname	Geen
Onderneemt minimaal maandelijks activiteiten in vrije tijd	81 (75-85)	81 (76-86)	79 (74-83)	77 (72-82)	82 (77-86)	80 (74-84)	77 (71-81)	75 (69-80)	77 (71-81)	78 (71-83)	77 (70-82)	Geen	Geen
Onderneemt minimaal maandelijks activiteiten in vrije tijd, ook (georganiseerd) zonder mensen met een verstandelijke beperking	12 (9-17)	10 (7-15)	10 (7-14)	9 (6-13)	9 (6-13)	9 (6-13)	9 (6-13)	10 (7-14)	12 (9-17)	7 (5-12)	12 (8-17)	Geen	Geen
Ontmoet minimaal maandelijks vrienden of goede kennissen	48 (42-55)	55 (48-62)	57 (50-63)	60 (53-66)	59 (53-66)	60 (53-67)	58 (51-65)	54 (46-61)	64 (57-71)	58 (51-65)	59 (52-66)	Geen	Geen
Ontmoet minimaal maandelijks vrienden of goede kennissen, ook zonder een VB	36 (30-42)	39 (32-46)	41 (35-48)	41 (35-48)	40 (34-46)	40 (33-47)	37 (31-44)	37 (30-44)	45 (38-52)	35 (29-43)	41 (34-48)	Geen	Geen

4 Participatie van ouderen

4.1 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van ouderen

De totale participatie van ouderen (≥ 65 jaar) binnen de algemene bevolking bestaat uit een optelsom van negen verschillende deelgebieden van participatie (zie Tabel 4.3 voor de deelgebieden). In Tabel 4.1 zijn de ontwikkelingen in de participatie-indexcijfers te zien (*relatieve* ontwikkeling van totale participatie over de tijd). De totale participatie van de totale groep ouderen is niet toe- of afgenomen in de periode 2009-2018, ook niet voor de verschillende subgroepen. In de periode 2015-2018 is er een toename in de totale participatie. Deze toename zien we bij ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar, mannen en ouderen in een eenpersoonshuishouden.

Tabel 4.1 De ontwikkeling in de tijd in de totale participatie van ouderen (≥ 65 jaar) in de periode 2009-2018 en 2015-2018 (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2009-2018: Toe- of afname? ($p < 0,01$)	2015-2018: Toe- of afname? ($p < 0,01$)
Totale groep	100	98	97	101	97	94	95	98	101	101	Geen	Toename
Leeftijd												
65-74 jaar	105	99	97	103	97	95	100	99	105	105	Geen	Toename
≥ 75 jaar	94	97	96	97	96	93	90	96	95	96	Geen	Geen
Geslacht												
Man	98	95	91	95	93	89	91	93	97	100	Geen	Toename
Vrouw	102	101	101	105	99	98	99	102	104	102	Geen	Geen
Huishouden												
Eenpersoons	103	100	95	98	103	94	94	99	101	103	Geen	Toename
Meerpersoons	98	97	98	102	93	94	96	97	101	100	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2009 (=100).

4.2 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van ouderen

De totale participatie van ouderen (≥ 65 jaar) binnen de algemene bevolking verschilt naar achtergrondkenmerken (zie Tabel 8). In 2018 participeerden ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar meer dan ouderen van 75 jaar en ouder. Tussen andere kenmerken zijn er geen significante verschillen te constateren.

Tabel 4.2 De totale participatie van ouderen (≥65 jaar) in de algemene bevolking over de periode 2009-2018: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totale groep	100	98	97	101	97	94	95	98	101	101
Leeftijd										
65-74 jaar (referentie)	105	99	97	103	97	95	100	99	105	105
≥ 75 jaar	94*	97	96	97	96	93	90*	96	95*	96*
Geslacht										
Man	98	95	91	95*	93	89	91*	93*	97	100
Vrouw (referentie)	102	101	101	105	99	98	99	102	104	102
Huishouden										
Eenpersoonshuishouden	103	100	95	98	103	94	94	99	101	103
Meerpersoonshuishouden (referentie)	98	97	98	102	93	94	96	97	101	100

*Significant verschil met de referentiegroep ($p < .01$).

4.3 Ontwikkelingen in de tijd in deelgebieden van participatie van ouderen

Tabel 9 presenteert de ontwikkeling van participatie op de negen deelgebieden van participatie, in percentages en met betrouwbaarheidsinterval. Op drie deelgebieden van participatie is een verandering te zien in de periode 2009-2018 en/of 2015-2018.

1. Tussen 2009 en 2018 is het percentage ouderen dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen gedaald. Dit heeft (deels) te maken met een afname in het gebruik van de bank/postkantoor/pinautomaat (niet in tabel). Daarentegen is het gebruik van parken en groenvoorzieningen toegenomen zowel voor de perioden 2009-2018 en 2015-2018 (niet in tabel). Het regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen is afgenomen in twee subgroepen van ouderen: ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar en ouderen die in een eenpersoonshuishouden wonen (niet in tabel). Bij de overige subgroepen is geen significante verandering te zien. In de laatste jaren (2015-2018) is het regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen niet afgenomen.
2. In de periode 2009-2018 en in de periode 2015-2018 zijn meer ouderen minimaal maandelijks uitgaansgelegenheden gaan bezoeken. Deze toename is zowel terug te zien in een toename in het bezoeken van een attractie of museum als in een toename in het uitgaan naar een restaurant, café, bioscoop of theater (niet in tabel). Voor de periode 2009-2018 heeft de toename in het tenminste maandelijks bezoeken van uitgaansgelegenheden plaatsgevonden bij alle subgroepen, met uitzondering van ouderen die 75 jaar of ouder zijn en ouderen die woonachtig zijn in een eenpersoonshuishouden (niet in tabel). Voor de periode 2015-2018 heeft de toename plaatsgevonden bij alle subgroepen, met uitzondering van ouderen die 75 jaar of ouder zijn (niet in tabel).

3. In de periode 2009-2018 zijn minder ouderen tenminste maandelijks gaan deelnemen aan verenigingsactiviteiten. Deze afname kan (deels) worden toegeschreven aan een daling tussen 2009 en 2018 in het tenminste maandelijks deelnemen aan een religieuze bijeenkomst (niet in tabel). Deze afname is niet zichtbaar bij de verschillende subgroepen die we onderscheiden; de significante afname is alleen te zien in de totale groep ouderen (niet in tabel).

Op de overige deelgebieden is de participatie van ouderen niet toe- of afgenomen in de periodes 2009-2018 en 2015-2018.

Tabel 4.3 Ontwikkelingen in de participatie per deelgebied van ouderen (≥ 65 jaar) over de periode 2009-2018 en 2015-2018 (percentage en betrouwbaarheidsinterval)¹

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2009-2018: Toe- of afname? (p<0,01)	2015-2018: Toe- of afname? (p<0,01)
Regelmatige gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	87 (83-90)	90 (88-92)	84 (81-87)	90 (87-92)	81 (76-84)	79 (75-82)	84 (81-87)	85 (82-87)	80 (77-83)	85 (81-87)	Afname	Geen
Dagelijks buitenshuis	89 (85-92)	91 (88-93)	90 (87-93)	90 (87-92)	91 (87-94)	89 (86-91)	89 (86-91)	89 (86-91)	92 (90-94)	88 (85-90)	Geen	Geen
Gebruik van openbaar vervoer ²	63 (57-69)	56 (52-60)	68 (63-73)	66 (61-70)	64 (59-69)	63 (59-67)	59 (55-63)	66 (62-69)	66 (62-70)	66 (62-70)	Geen	Geen
Vrijwilligerswerk	39 (34-45)	43 (40-47)	42 (38-47)	52 (48-57)	40 (35-45)	40 (36-44)	40 (36-44)	44 (40-48)	41 (37-45)	43 (39-47)	Geen	Geen
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	39 (34-45)	37 (33-40)	34 (30-39)	31 (27-36)	40 (35-45)	36 (33-40)	39 (36-43)	38 (34-41)	52 (48-56)	51 (47-55)	Toename	Toename
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus volgen	73 (68-78)	68 (65-72)	63 (58-67)	68 (63-72)	63 (58-68)	61 (57-65)	64 (60-67)	63 (56-67)	64 (60-68)	66 (62-69)	Afname	Geen
Maandelijks vrienden ontmoeten	93 (89-95)	88 (85-90)	86 (82-89)	88 (84-91)	90 (87-93)	86 (83-89)	86 (84-89)	89 (87-91)	89 (86-91)	87 (84-89)	Geen	Geen

1 De deelgebieden betaald werk en opleiding worden hier niet vermeld, omdat weinig ouderen hierin participeren. Deze deelgebieden tellen wel mee in de berekening van het participatie-indexcijfer van de totale participatie.

2 In 2010 is er een afwijkende vraagstelling, waardoor het percentage lager uitvalt. Hiermee rekening houdend, concluderen we dat er geen sprake is van een toe- of afname over de periode 2009-2018. Een extra analyse voor de periode 2011-2018 laat geen significante toe- of afname zien in het gebruik van het openbaar vervoer voor de totale groep ouderen in de algemene bevolking.

5 Participatie van de algemene bevolking

5.1 Ontwikkelingen in de tijd in totale participatie van de algemene bevolking

De totale participatie van de algemene bevolking bestaat uit een optelsom van negen verschillende deelgebieden van participatie (zie Tabel 5.3 voor de deelgebieden). In Tabel 5.1 zijn de ontwikkelingen in de participatie-indexcijfers te zien (*relatieve* ontwikkeling van totale participatie over de tijd). De totale participatie binnen de algemene bevolking is afgenomen in de periode 2009-2018. De afname in totale participatie is significant voor mensen in de leeftijdscategorie 40-64 jaar, mensen van 65 jaar of ouder, vrouwen, middelbaar opgeleiden en mensen uit eenpersoonshuishoudens. De afgelopen vier jaar (2015-2018) is er geen afname in totale participatie te zien.

Tabel 5.1 De ontwikkeling in de tijd in de totale participatie van de algemene bevolking in de periode 2009-2018 en 2015-2018 (participatie-indexcijfers)¹

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2009-2018: Toe- of afname? (p<0,01)	2015-2018: Toe- of afname? (p<0,01)
Totale groep	100	93	94	95	96	92	92	93	93	94	Afname	Geen
Leeftijd												
18-39 jaar	105	94	97	97	98	98	97	97	98	98	Geen	Geen
40-64 jaar	101	95	95	98	99	91	92	94	94	94	Afname	Geen
65 jaar en ouder	89	88	88	86	87	82	86	85	85	85	Afname	Geen
Geslacht												
Man	98	92	93	95	95	91	93	93	93	92	Geen	Geen
Vrouw	102	95	95	96	97	93	91	94	94	96	Afname	Geen
Opleiding												
Laag	87	83	81	81	78	78	77	81	81	79	Geen	Geen
Middelbaar	99	91	92	92	100	90	92	93	91	92	Afname	Geen
Hoog	111	104	106	109	104	104	103	103	104	107	Geen	Geen
Huishouden												
Eenpersoons	101	92	97	98	95	92	93	93	91	91	Afname	Geen
Meerpersoons	100	94	93	94	96	92	92	93	94	94	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2009 (=100).

5.2 Verschillen tussen subgroepen in totale participatie van de algemene bevolking

Binnen de algemene bevolking verschilt de totale participatie naar leeftijd en opleidingsniveau (Tabel 5.2). Mensen in de leeftijd van 65 jaar of ouder participeerden in 2018 minder dan mensen in de leeftijd van 18-39 en 40-64 jaar. Mensen met een middelbaar opleidingsniveau participeerden meer dan mensen met een laag opleidingsniveau en minder dan mensen met een hoog opleidingsniveau. Voor de andere kenmerken zien we geen significante verschillen.

Tabel 5.2 De totale participatie van de algemene bevolking over de periode 2009-2018: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Totale groep	100	93	94	95	96	92	92	93	93	94
Leeftijd										
18-39 jaar	105	94	97	97	98	98*	97	97	98	98
40-64 jaar (referentie)	101	95	95	98	99	91	92	94	94	94
65 jaar en ouder	89*	88*	88*	86*	87*	82*	86*	85*	85*	85*
Geslacht										
Man	98	92	93	95	95	91	93	93	93	92
Vrouw (referentie)	102	95	95	96	97	93	91	94	94	96
Opleiding										
Laag	87*	83*	81*	81*	78*	78*	77*	81*	81*	79*
Middelbaar (referentie)	99	91	92	92	100	90	92	93	91	92
Hoog	111*	104*	106*	109*	104	104*	103*	103*	104*	107*
Huishouden										
Eenpersoons	101	92	97	98	95	92	93	93	91	91
Meerpersoons (referentie)	100	94	93	94	96	92	92	93	94	94

*Significant verschil met de referentiegroep ($p < .01$).

5.3 Ontwikkelingen in de tijd in deelgebieden van participatie van de algemene bevolking

In Tabel 5.3 is de ontwikkeling van participatie op de negen deelgebieden van participatie te zien, in percentages en met betrouwbaarheidsinterval. De afname in totale participatie in de algemene bevolking in de periode 2009-2018 die we in Tabel 10 zagen, heeft (deels) te maken met een afname op verschillende deelgebieden van participatie, zoals hieronder besproken wordt.

1. Tussen 2009 en 2018 maken minder mensen binnen de algemene bevolking regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen. Deze afname geldt voor alle subgroepen (niet in tabel). Minder mensen maken gebruik van de supermarkt en andere winkels, de bibliotheek, de bank, het postkantoor en de pinautomaat (niet in tabel).
2. Zowel in de periode 2009-2018 als in de periode 2015-2018 is binnen de algemene bevolking het percentage mensen dat dagelijks buitenshuis komt, afgenomen.

In de periode 2009-2018 is deze afname significant voor bijna alle subgroepen, behalve voor mensen in de leeftijd van 18-39 jaar, mensen die 65 jaar of ouder zijn en mensen met een

hoog opleidingsniveau. In deze subgroepen is geen toe- of afname in het dagelijks buitenshuis komen te zien (niet in tabel). In de periode 2015-2018 was er geen significante afname voor mensen in de leeftijd van 18-39 jaar, mensen die 65 jaar of ouder zijn, vrouwen en mensen met een laag en hoog opleidingsniveau. In de overige subgroepen was de afname wel significant in deze periode (niet in tabel).

3. Meer mensen binnen de algemene bevolking doen 12 uur per week of meer betaald werk in de periode 2015-2018. Deze toename is significant voor mensen in de leeftijd van 18-39 jaar, vrouwen, mensen met middelbaar opleidingsniveau en mensen woonachtig in een meerpersoonshuishouden (niet in tabel).
4. In de periode 2015-2018 zijn er meer mensen die tenminste maandelijks een uitgaansgelegenheid bezoeken. Deze toename zien we niet bij alle subgroepen, maar alleen bij mensen in de leeftijd van 40-64 jaar, mannen en mensen die woonachtig zijn in een meerpersoonshuishouden (niet in tabel).
5. Het percentage mensen dat tenminste maandelijks een verenigingsactiviteit doet, daalde in de periode 2009-2018. Deze daling is significant bij alle subgroepen, met uitzondering van mensen van 18-39 jaar en laagopgeleiden (niet in tabel). Minder mensen nemen maandelijks deel aan een religieuze bijeenkomst en minder mensen nemen maandelijks deel aan een activiteit bij een vereniging zoals een zangvereniging. Het percentage mensen dat een cursus voor plezier of persoonlijke ontwikkeling volgt is daarentegen gestegen (niet in tabel). Dit geldt ook voor alle subgroepen behalve de jongste leeftijdscategorie van 18 tot 39 jaar.
6. Er is een afname in het percentage mensen dat maandelijks vrienden ontmoet in de periode 2009-2018. Deze afname is significant bij bijna alle subgroepen, behalve bij mensen in de leeftijd van 15-39 jaar en mensen met een laag opleidingsniveau. Voor deze groepen is er geen significante toe- of afname (niet in tabel).

Op de overige deelgebieden van participatie (vrijwilligerswerk, opleiding/werk gerelateerde cursus) zijn er geen significante toe- of afnames in de periode 2009-2018 en/of 2015-2018.

Tabel 5.3 Ontwikkelingen in de participatie per deelgebied van de algemene bevolking over de periode 2009-2018 en 2015-2018 (percentage en betrouwbaarheidsinterval)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2009-2018: Toe- of afname? (p<0,01)	2015-2018: Toe- of afname? (p<0,01)
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	91 (87-94)	89 (85-91)	80 (77-83)	82 (79-85)	72 (63-80)	73 (70-76)	73 (70-75)	74 (70-77)	70 (67-74)	75 (71-79)	Afname	Geen
Dagelijks buitenshuis	96 (93-98)	94 (91-96)	94 (92-95)	94 (91-96)	98 (96-99)	92 (89-93)	93 (91-95)	92 (90-94)	95 (92-96)	85 (82-88)	Afname	Afname
Gebruik van openbaar vervoer ¹	58 (53-62)	42 (38-47)	59 (55-62)	59 (55-63)	65 (56-73)	58 (55-61)	62 (59-66)	61 (58-65)	62 (58-65)	62 (58-66)	Geen	Geen
Betaald werk (≥12 uur per week) ²	75 (68-80)	67 (61-72)	73 (68-78)	70 (65-75)	68 (54-79)	71 (66-75)	66 (62-70)	70 (65-74)	74 (70-78)	76 (71-81)	Geen	Toename
Vrijwilligerswerk	39 (34-44)	39 (34-44)	36 (32-40)	37 (34-41)	40 (31-49)	38 (34-41)	36 (33-39)	35 (32-39)	35 (32-39)	38 (34-42)	Geen	Geen
Opleiding/werk-gerelateerde cursus ²	16 (12-21)	10 (6-14)	12 (9-16)	15 (11-19)	16 (9-26)	12 (9-17)	13 (10-17)	13 (10-17)	12 (9-16)	14 (10-19)	Geen	Geen
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	44 (39-49)	40 (35-45)	42 (38-46)	39 (36-44)	35 (26-44)	40 (37-44)	42 (39-46)	44 (40-48)	45 (42-49)	49 (45-53)	Geen	Toename
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus volgen	74 (69-78)	63 (58-67)	59 (56-63)	62 (58-66)	62 (53-71)	57 (54-61)	59 (55-62)	61 (57-65)	58 (54-62)	55 (51-59)	Afname	Geen
Maandelijks vrienden ontmoeten	90 (87-93)	90 (87-93)	90 (87-92)	90 (87-92)	92 (87-96)	85 (82-88)	84 (82-86)	83 (81-86)	85 (82-88)	85 (82-88)	Afname	Geen

1 In 2010 is er een afwijkende vraagstelling, waardoor het percentage lager uitvalt. Rekening houdend met deze afwijkende vraagstelling in 2010 concluderen we dat er geen significante toename is in het gebruik van het openbaar vervoer tussen 2009-2018. Een extra analyse voor de periode 2011-2018 laat ook geen significante toename van het gebruik van het openbaar vervoer zien (niet in tabel).

2 < 65 jaar.